

Sygn. akt III AUa 912/18

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 listopada 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Lublinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący	sędzia Małgorzata Rokicka-Radoniewicz (spr.)
Sędziowie:	sędzia Małgorzata Pasek sędzia (del.) Lucyna Stąsik-Żmudziak
Protokolant: sekretarz sądowy Krzysztof Wiater	

po rozpoznaniu w dniu 21 listopada 2019 r. w Lublinie

sprawy J. D.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w L.

o prawo do renty rodzinnej

na skutek apelacji J. D.

od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie

z dnia 31 lipca 2018 r. sygn. akt VIII U 1935/17

I. **oddala apelację;**

II. **przyznaje radcy prawnemu B. K. od Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Lublinie) kwotę 180 (sto osiemdziesiąt) złotych, powiększoną o należny podatek od towarów i usług z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym, oddalając wnioszek o przyznanie kosztów w pozostałym zakresie.**

Lucyna Stąsik-Żmudziak Małgorzata Rokicka-Radoniewicz Małgorzata Pasek

III AUa 912/18

UZASADNIENIE

Organ rentowy - Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. decyzją z dnia 3 lipca 2017 roku odmówił J. D. prawa do renty rodzinnej po zmarłym mężu Z. A.. W uzasadnieniu organ rentowy wskazał, że w dniu śmierci pomiędzy małżonkami nie istniała wspólność małżeńska ze względu na separację orzeczoną prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 9 kwietnia 2013 roku.

Od tej decyzji odwołanie do Sądu Okręgowego w Lublinie złożyła wnioskodawczyni, wnosząc o jej zmianę poprzez przyznanie jej prawa do renty rodzinnej. W uzasadnieniu powoływała się na swój ciężki stan zdrowia oraz niewielkie dochody w postaci renty z tytułu niezdolności do pracy. W dalszej kolejności argumentowała, że zmarły mąż przekazywał jej pieniądze na opłatę rachunków oraz bieżące wydatki. Wskazała, że pomimo orzeczonej separacji relacje między nimi nie uległy zmianie. Wspólnie zamieszkiwali i prowadzili gospodarstwo domowe, posiadając wspólny rachunek bankowy. Dodatkowo mąż regularnie dokonywał wypłat z własnego rachunku, które przeznaczał na wspólne wydatki.

Sąd Okręgowy w Lublinie wyrokiem z dnia 31 lipca 2018 roku oddalił odwołanie. Sąd Okręgowy ustalił, że J. D., urodzona dnia (...), w dniu 30 maja 2017 roku złożyła wniosek o rentę rodzinną po zmarłym w dniu (...) mężu Z. A.. Związek małżeński został zawarty w dniu (...), a postanowieniem z dnia 9 kwietnia 2013 roku Sąd Okręgowy w Lublinie, w sprawie III Ns 7/13, orzekł separację na zgodny wniosek stron małżeństwa J. D. i Z. A.. W trakcie trwania separacji Z. A. mieszkał wraz z wnioskodawczynią w mieszkaniu przy ul. (...) w L., gdzie wspólnie prowadzili gospodarstwo domowe. Na wspólne utrzymanie przeznaczane były dochody uzyskiwane zarówno przez wnioskodawczynią, jak i przez jej męża. Z racji złego stanu zdrowia wnioskodawczyni Z. A. dokonywał codziennych zakupów, a w przypadku zaostrzenia choroby sprawował nad nią opiekę.

Ponadto Z. A. towarzyszył wnioskodawczyni w części spotkań w Klubie (...). Klub jest ośrodkiem wsparcia, do którego uczęszczała wnioskodawczyni.

Wnioskodawczyni nie występowała z pozwem przeciwko mężowi o ustalenie alimentów. Nie uregulowała również tej kwestii w drodze umowy.

Z. A. zmarł w dniu(...).

Stan faktyczny w sprawie został ustalony na podstawie dowodów ze wskazanych dokumentów, jak również w oparciu o zeznania świadków i częściowo zeznania wnioskodawczyni.

Z analizy dowodów w postaci zeznań świadków wynika, że nie mieli oni szczegółowej wiedzy na temat relacji panujących pomiędzy wnioskodawczynią, a jej mężem. Z ich zeznań wynika jedynie, że zmarły mąż wspólnie z wnioskodawczynią utrzymywał mieszkanie. Partycipował w kosztach życia codziennego, co jednak wynikało ze wspólnego zamieszkiwania z żoną, a nie z ustaleń pomiędzy małżonkami odnośnie alimentowania wnioskodawczyni.

W świetle powyższego Sąd uznał zeznania wnioskodawczyni J. D. za wiarygodne jedynie w zakresie, w którym dotyczą wspólnego zamieszkiwania z mężem oraz wzajemnego dokładania się do utrzymania gospodarstwa domowego. Brak jest natomiast potwierdzenia okoliczności związanych z przyczyną wystąpienia o separację, w szczególności w świetle przesłanek orzeczenia separacji zawartych w art. 61¹ § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Istnienie długu, czy też groźba postępowania egzekucyjnego skierowanego wobec majątku wspólnego małżonków nie może być wyłączną przyczyną takiego orzeczenia. Stąd też zeznania wnioskodawczyni w tym zakresie nie są wiarygodne.

Na podstawie zeznań nie można również potwierdzić, że mąż wnioskodawczyni wypłacał pieniądze z konta, które następnie przeznaczał na jej utrzymanie. Z całokształtu dowodów, w tym zeznań świadków, wynika, że Z. A. partycipował w kosztach utrzymania, jednak było to związane ze wspólnym zamieszkiwaniem, a nie ustaloną alimentacją.

Dowody z dokumentów zostały obdarzone wiarą przez Sąd. Nie miały jednak znaczenia dla ostatecznego rozstrzygnięcia. Dołączone zdjęcia nie są wystarczającym dowodem, a ponadto wnioskodawczyni przyznała, że pochodzą z okresu sprzed separacji. Posiadanie wspólnego konta bankowego, potwierdzone zaświadczeniem z dnia 29 marca 2018 roku, również nie wskazuje na osobne alimentowanie J. D. przez męża. Podobnie jak dowody wypłaty z konta dokonane przez Z. A., które świadczą jedynie o podjęciu środków, bez wskazania ich przeznaczenia.

Sąd Okręgowy orzekł, że zgodnie z art. 65 ust. 1 oraz art. 67 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Do renty rodzinnej uprawniona jest m.in. wdowa, jeżeli w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była niezdolna do pracy. Ustęp 3 cytowanego przepisu wskazuje przy tym, że małżonka rozwiedziona lub wdowa, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

W rozpatrywanym stanie faktycznym organ rentowy odmówił wnioskodawczyni prawa do renty rodzinnej z powodu braku przesłanki z art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, tj. braku alimentacji ustanowionej na rzecz J. D. oraz braku pozostawania z mężem we wspólności małżeńskiej.

Powyższa przesłanka była przedmiotem wielokrotnej analizy w orzecznictwie sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. Punktem wyjścia dla rozważań jest jednak wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2014 roku, sygn. akt SK 61/13 (Dz. U. z 2014 r., poz. 683), zgodnie z którym art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej jest niezgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie, w jakim uprawnienie małżonki rozwiedziona do uzyskania renty rodzinnej uzależnia od wymogu posiadania w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony, ustalonych wyłącznie wyrokiem lub ugodą sądową. Oznacza to, że ubezpieczona może dochodzić roszczenia udowadniając, że pomimo braku poświadczenia prawa do alimentów jakimkolwiek dokumentem, taka alimentacja faktycznie miała miejsce. Zgodnie z przyjętą praktyką potwierdzeniem prawa do alimentów może być umowa zawarta pomiędzy małżonkami również w sposób dorozumiany (ustny), o istnieniu której może świadczyć fakt, że alimenty były w rzeczywistości uiszczane przez byłego małżonka do dnia jego śmierci na rzecz osoby uprawnionej (wyrok SA w Lublinie z dnia 6 marca 2018 r., III AUa 770/17, Lex nr 2464870).

Instytucja prawna separacji uregulowana jest w dziale V tytułu I ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku kodeks rodzinny i opiekuńczy. Zgodnie z art. 61¹ § 1 kodeksu jeżeli między małżonkami nastąpił zupełny rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, ażeby sąd orzekł separację. W myśl art. 64⁴ § 1 k.r.o. orzeczenie separacji ma skutki takie jak rozwiązanie małżeństwa przez rozwód, chyba że ustawa stanowi inaczej. Różnicą pomiędzy orzeczeniem separacji, a rozwodu jest brak możliwości zawarcia małżeństwa w pierwszym przypadku, o czym stanowi art. 64⁴ § 2 k.r.o. W pozostałym zakresie skutki są jednakowe, w tym również powodują ustanie rozdzielności majątkowej (art. 54 § 1 k.r.o.).

W celu orzeczenia separacji należy zatem wykazać istnienie przesłanki zupełnego rozkładu pożycia małżeńskiego. Co więcej, zgodnie z art. 61¹ § 2 k.r.o. sąd nie może orzec separacji mimo zupełnego rozkładu pożycia w sytuacji, gdy byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Z tych względów należy przyjąć, że Sąd Okręgowy w Lublinie, wydając postanowienie z dnia 9 kwietnia 2013 roku, sygn. akt III Ns 7/13, stwierdził okoliczność zupełnego rozkładu pożycia. Niezasadne jest zatem twierdzenie, że wnioskodawczyni wraz z mężem złożyli wniosek o separację jedynie z powodu uniknięcia wspólnej odpowiedzialności za długi. Zadłużenie nie jest bowiem samodzielną przesłanką orzeczenia separacji. Należy więc przyjąć, że orzeczenie z dnia 9 kwietnia 2013 roku potwierdza zerwanie faktycznych więzi małżeńskich, a ponadto zerwanie istotnych więzi formalnoprawnych, które również składają się na pojęcie wspólności małżeńskiej. Konsekwencje separacji, odpowiadające skutkom rozwodu powodują, że na gruncie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych sytuacja prawna małżonki separowanej odpowiada sytuacji osoby rozwiedziona. Odstąpienie od tej zasady możliwe jest jedynie na mocy wyraźnej regulacji ustawowej, czego nie przewiduje ustawa emerytalna. Tym samym, przy uwzględnieniu skutków wynikających z wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie SK 61/13, orzeczenie sądowe o separacji wyklucza prawo małżonki do renty rodzinnej na podstawie art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej, chyba że miała ona w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony (wyrok SN z dnia 27 lipca 2017 r., II UK 308/16, Legalis nr 1683029; wyrok SA w Gdańsku z dnia 24 października 2012 r., III AUa 256/12, Legalis nr 749273).

Ustanie skutków separacji, a tym samym ponowne nawiązanie więzi formalnoprawnych pomiędzy małżonkami wraz ze wszystkim tego skutkami może mieć miejsce w przypadku złożenia przez małżonków zgodnego wniosku o jej zniesienie (art. 61⁶ § 1 i § 2 k.r.o.). Taka sytuacja nie miała miejsca w niniejszej sprawie, natomiast faktyczne wznowienie pożycia pozostaje bez wpływu na prawo do renty rodzinnej, skoro orzeczona przez sąd separacja nie została zniesiona (wyrok SA w Lublinie z dnia 21 marca 2018 r., III AUa 822/17, Lex nr 2472478).

W toku postępowania J. D. nie udowodniła, aby pomimo orzeczonej separacji jej mąż Z. A. wypełniał wobec niej obowiązek alimentacji. Nie świadczą o tym żadne z przeprowadzonych dowodów. Sąd nie kwestionuje okoliczności, że pomimo orzeczenia separacji wnioskodawczyni mieszkała wspólnie z mężem, co wiązało się z wykonywaniem wspólnych zakupów, czy ponoszeniem kosztów eksploatacyjnych mieszkania. Małżonkowie wznowili pożycie małżeńskie, w związku z czym nawiązali również więzi gospodarcze. Nie znieśli jednak separacji, co w świetle ustawy emerytalnej nakazuje traktować wnioskodawczynię jako małżonkę rozwiedzioną. To z kolei powoduje, że dla przyznania prawa do renty konieczne jest wykazanie spełniania przez Z. A. obowiązku alimentacyjnego wobec niej, czemu wnioskodawczyni nie podołała. Brak jest podstaw do przyjęcia, że zmarły mąż przeznaczał wyodrębnioną, określoną kwotę na jej utrzymanie, która nie wynikałaby ze wspólnego prowadzenia gospodarstwa domowego. Tym bardziej, że wnioskodawczyni posiadała w tym czasie własne źródło dochodów.

W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że zaskarżona decyzja okazała się prawidłowa, a odwołanie podlegało oddaleniu.

Od tego wyroku apelację wniosła wnioskodawczyni J. D. zaskarżając wyrok w całości. Wyrokowi zarzucała:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego tj art.70 ust.1 i 2 oraz 70 ust.3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu ubezpieczeń Społecznych poprzez błędną wykładnię przesłanki pozostawania przez małżonków do dnia śmierci jednego z nich w stanie faktycznej wspólności małżeńskiej oraz błędną wykładnię przesłanki realizowania przez zmarłego małżonka obowiązku alimentacyjnego wobec wdowy;
2. błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, że małżonków nie łączyła faktyczna wspólność małżeńska i że zmarły nie alimentował żony, nieuzasadnione niedanie wiary wnioskodawczyni co do powodów orzeczenia separacji i braku znajomości jej skutków,
3. naruszenie przepisów postępowania art.232 kpc w związku z art.6 kc poprzez nieuprawnione przyjęcie, że organ rentowy wskazał dowody, z których wywodzi skutki prawne poza powołaniem się na orzeczenie o separacji, art.233 § 1 kpc poprzez zaniechanie wszechstronnego i należytego rozważenia materiału dowodowego poprzez nieuzasadnione nieuwzględnienie twierdzeń wnioskodawczyni, przeprowadzenie oceny dowodów w sposób dowolny, naruszenie art.233 § 1 kpc w związku z art.328 § 2 kpc polegająca na niewskazaniu dowodów, na których sąd się oparł i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności.

Wnosiła o zmianę zaskrzonego wyroku i przyznanie prawa do renty rodzinnej ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje;

Apelacja jest bezzasadna i nie zasługuje na uwzględnienie. Opierając się na ustaleniach faktycznych jak i rozważaniach prawnych poczynionych przez

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń i wydał trafne, odpowiadające prawu rozstrzygnięcie. Sąd Apelacyjny akceptuje w całości ustalenia faktyczne jak i wywody prawne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, zatem nie zachodzi konieczność ich powtarzania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1998 r. II CKN 923/97, OSNC 1999/3/60).

Zarzuty apelacji nie są trafne. Przede wszystkim Sąd Okręgowy nie dopuścił się naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., zgodnie z którym Sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego

rozważenia zebranego materiału. Sąd obdarzył wiarą zarówno zeznania wnioskodawczynie jak i przesłuchanych w sprawie świadków. Nie znalazł też podstaw do kwestionowania dokumentów w postaci rachunków, faktur, fotografii. Dokonana przez sąd ocena dowodów może być skutecznie podważona tylko w przypadku, gdy brak jest logiki w wiązaniu wniosków z zebranymi dowodami lub gdy wnioskowanie sądu jest sprzeczne z doświadczeniem życiowym. Taka sytuacja w sprawie niniejszej nie występuje a apelująca nie wykazała ażeby Sąd Okręgowy naruszył zasadę określoną w treści cyt. przepisu.

Bezzasadnym jest również zarzut naruszenia art. 232 kpc w związku z art.6 kc , który zdaniem skarżącej został naruszony zaskarżonym wyrokiem przez przyjęcie, że organ rentowy wskazał dowody dla stwierdzenia faktów z których wywodzi skutki prawne. Wobec faktu orzeczonej separacji, ciężar udowodnienia przesłanki do uzyskania prawa do renty rodzinnej - alimentacji przez zmarłego małżonka, spoczywał na wnioskodawczynie i organ rentowy nie był zobowiązany do wskazywania jakichkolwiek dalszych wniosków dowodowych.

Sąd Okręgowy nie naruszył też art. 328 § 2 kpc zgodnie z którym uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie: ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Sporządzone przez Sąd Okręgowy uzasadnienie wyroku spełnia wszystkie przesłanki wymienione w treści cyt. przepisu - zawiera ustalenie stanu faktycznego i ocenę dowodów oraz wyjaśnia podstawę prawną rozstrzygnięcia, przytaczając nie tylko przepisy prawa ale i wypracowane na ich podstawie poglądy nauki i orzecznictwo Sądu Najwyższego. Dodać należy, że zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. mógłby być uwzględniony tylko wówczas, gdyby naruszenie to miało wpływ na wynik sprawy. Uzasadnienie wyroku jest sporządzone po wydaniu rozstrzygnięcia a zatem, co oczywiste, nie wpływa na wynik sprawy. Gdyby jednak z uzasadnienia nie dało się wywieść rozumowania sądu, przez co wyrok nie poddawałaby się kontroli instancyjnej wówczas zarzut naruszenia cyt. przepisu byłby zasadny. W sprawie niniejszej Sąd Okręgowy szczegółowo ustalił stan faktyczny, poparty zebrany w sprawie materiałem dowodowym, przedstawił logiczne wnioski a zatem brak jest podstaw do uwzględnienia zarzutu naruszenia art. 328 § 2 kpc.

W istocie wszystkie zarzuty naruszenia prawa procesowego sprowadzają się do wyводу apelującej, że orzeczona separacja nie zmieniła stosunków między małżonkami w zakresie istnienia wspólności małżeńskiej i Sąd Okręgowy bezzasadnie nie ustalił wnioskodawczynie prawa do renty rodzinnej. Tym samym zarzuty apelacji zmierzają do wykazania naruszenia prawa materialnego tj. art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 roku, poz.1270). Zgodnie z jego treścią małżonka rozwiedziona lub wdowa, która do dnia śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową. Prawidłowo Sąd Okręgowy zważył, że przepis niniejszy dotyczy także wdowy, co do której sąd orzekł separację. Uprawnienie do renty rodzinnej wdowy z orzeczoną separacją, uzależnione jest od tego czy miała w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony, ustalone wyrokiem lub ugodą sądową. Po cytowanym w apelacji i przywołanym przez Sąd Okręgowy, wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2014 r., dla ustalenia prawa do renty rodzinnej wystarcza aby małżonkowie w drodze zgodnego porozumienia ustalili sposób realizacji obowiązku alimentacyjnego.

Jak słusznie zważył Sąd Okręgowy w sprawie niniejszej małżonek wnioskodawczynie nie realizował dobrowolnie obowiązku alimentacyjnego. Nie dostarczał środków utrzymania wnioskodawczynie a jedynie partycypował we wspólnym utrzymaniu obojga małżonków i w opłacaniu kosztów eksploatacyjnych mieszkania. Separacja orzeczona przez sąd może zakończyć się w wyniku rozwiązania małżeństwa przez rozwód, unieważnienia małżeństwa albo zniesienia separacji orzeczeniem sądu (art. 61⁶ § 1 k.r.o.). Orzeczenie to ma charakter konstytutywny, wobec czego skutki separacji ustają dopiero z chwilą zniesienia separacji przez sąd (art. 61⁶ § 2 k.r.o.). Samo podjęcie wspólnego pożycia przez małżonków pozostających w separacji nie powoduje więc jej ustania i skutki wynikłe z orzeczenia ustanawiającego separację trwają nadal.

Sąd Apelacyjny podziela w pełni pogląd Sądu Najwyższego, że orzeczenie sądowe o separacji wyklucza prawo wdowy do renty rodzinnej, chyba że miała ona w dniu śmierci męża prawo do alimentów z jego strony (wyrok z dnia 18 marca 2015 r. I UK 283/14 LEX 1677128 oraz wyrok z dnia 3 października 2017 r. I UK 390/16 LEX 2397633). Faktyczne istnienie pożycia pozostaje bez wpływu na prawo do renty rodzinnej skoro orzeczona przez sąd separacja nie została zniesiona.

Wbrew twierdzeniom apelującej Sąd Okręgowy trafnie rozważył wszystkie okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy i prawidłowo zastosował obowiązujące przepisy prawa, nie dopuszczając się naruszenia prawa procesowego ani materialnego. Apelacja stanowi w istocie jedynie polemikę z trafnymi rozważaniami Sądu Okręgowego, zatem jako bezzasadna podlega oddaleniu w trybie art. 385 kpc.

Orzeczenie o kosztach Sąd Apelacyjny oparł na przepisie § 16 pkt 2 rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz.U.2016.1715)